

ואתה תבער דם הנקי מקרבך = חידה מקראית

You Shall Remove The Guilt of Innocent Blood (?)

(1) דברים כא, א-ט

(א) כִּי־יִמְצֵא חָלָל בְּאֶדְמַתְּ אִשׁוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֶפֶל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הַכּוֹהֵן: (ב) וַיֵּצֵאוּ זִקְנֵיךָ וּשְׂפֹטֶיךָ וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֹלָל: (ג) וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחֹלָל וּלְקַחֹוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֹלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֲבָד בָּהּ אִשׁוֹ לֹא־מִשְׁכָּה בַעַל: (ד) וְהוֹדְרוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֲגֹלָה אֶל־נַחַל אֲיֵתָן אֲשֶׁר לֹא־יִעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעֲרֹפוֹ־שָׁם אֶת־הָעֲגֹלָה בְּנַחַל: (ה) וְנִגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֹס בַחֹר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׂרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם ה' וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה בְלִדְרִיב וְכָל־נִגְעָה: (ו) וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחֹלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֲגֹלָה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל: (ז) וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וַיִּעֲנֵנו לֹא רָאוּ: (ח) כִּפּוֹר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְקָרְבַּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקְרַבְךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיִּשָּׂר בְּעֵינֵי ה':

(2) מדרש תנאים דברים כ"א:ט

(ט) ואתה תבער הדם הנקי שאם נמצא ההורג אחר שנערפה העגלה הרי זה נהרג: ר' ישמעאל אומר מנ' אתה אומר שאם נמצא ההורג ולא הרגוהו מעלה אני עליהם כאלו לא נערפה העגלה ת"ל ואתה תבער הדם הנקי: ר' יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר ולא ראיך לא יכ' לדם אש' שפך בה כי אם בדם שו' ומה ת"ל וא' תבער הד' הנקי מקר' לפי שלא למדנו לרוצח במה תהא מיתתו ת"ל ועדפו שם את העגלה ואתה תבער הד' הנ' הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסיף ומן הצואר אף כאן בסיף ומן הצואר (או מה להלן בקופיס וממול עורף אף כאן בקופיס וממול עורף אמר רב נחמן אמר רבא בר אבנה אמר קרא (ויקרא י"ט:ח) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה): [השמטה: כי תעשה הישר בעני ה' כשאתה מבער שופכי דמים מן הארץ אתה עושה הישר בעני ה']. כי תע' הי' בעי' ה' הרי זו אזהרה לבית דין: כי תע' הי' בעי' ה' לא להתנאות בעיני אדם אלא להתנאות בעיני שמים כדי שתזכה לחיי העולם הבא שנ' הלא דברי ייטיבו עם הישר הולך ואין טוב אלא חיי העולם הבא שנ' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך:

Questions:

- 1) Who is the ואתה in the last verse?
- 2) Who is reciting that last verse – the כהנים, the זקנים, the people – or משה?
- 3) What is הנקי? The “innocent blood” or “the blood of the innocent” – or something else?

(3) רש"י דברים כא:ט

ואתה תבער – מגיד שאם נמצא ההורג לאחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני יי'.

(4) אבן עזרא דברים כא:ט

ואתה תבער הדם הנקי – פירושו עונש הדם הנקי.

או יהיה: הדם דם הנקי.

ויש אומרים: ואתה חייב לבער שפיכות דמים.

והנכון בעיני, הוא אשר הזכרתי: כי לא ישפך דם נקי בארצך אם תעשה הישר,

כסוד ושכר עבירה ושכר מצוה מצוה.

(5) ר' יוסף בכור שור דברים כא:ח-ט

כפר לעמך – קאי אכהנים, דכל מעשה כפרה תלויה בכהנים. וכן תירגם אונקלוס.

ונכפר להם הדם – הפסוק מבשר שנכפר הדם.

וכל זה צוה הקב"ה לעשות שיהא קול לנרצח, ושיהא אוושה מילתא מתוך הערים הנמדדות, וסנהדרי גדולה שבאים שם, והעגלה שנערפה ונקברת, שהוא דבר תימא. ומי שהלך מביתו ולא שב, ולא נודע מה נעשה בו, באים בני ביתו ובני משפחתו אל הקול {לראות} אם מכירין אותו, ואין אשתו עגונה, ואין בניו יתומים – שזורדים לירושת אביהם ואין בית דין ממחין בידם. ומתוך שהוא ניכר, נודע מי הלך עמו ומי נתחבר לו, ופעמים שמתפרסם הרוצח על ידי כך. וגם נראה דבר גדול וקפידה גדולה שהקב"ה מטריח על נפש אחת.

ונראה לי דאף על פי שאמרו רבותינו אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם, ואין מעידין אלא עד שלשה ימים, הני מילי עדות שאומר מעידני על חוטמו ופרצוף שהוא כך וכך, והמכירים מבינים מתוך דברי העדים, זה אין מעידים אלא עד שלשה, ואי נפל במיא, אפילו טפי דמיא צמתי, כדאמרין בפרק האשה שהלכה היא וצרתה. אבל אם אמר: מכירני ודאי שזהו, בטביעות עינא גמור אני מכירו, כאילו ראיתיו חי, ודאי תנשא. וההוא דטבע בדגלת ואסקיה אגישרא דסביסתנא, דאנסבא רבא לאשתו אחר חמשה יומי (יבמות ק"א), עדות הוה ודימיון, ולא אמר מוחזקני בו אל נכון. אבל אם אמר: מוחזקני בו אל נכון שזהו, ודאי מנסבא אחר כמה שבועות. ולפיכך אפילו ממקום המרחק יכולין לבא להתבונן בו.

ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר – אם תעשה הישר, שתעשה המצוה כדרכה כמו שצוה הקב"ה. כי זה כמו "אם" – מתוך שתעשה הישר והמצוה כהלכתה, תבער הדם – שתכיר הרוצח מתוך הקול, ומתוך העיירות הבאות למדוד יודע מי נתחבר לו, כמו שפירשתי

(6) רלב"ג דברים כא:ט

ואתה תבער הדם הנקי מקרבך – מגיד שאם תרצה לעשות הישר בעיני יי' תשתדל לבער דם הנקי בהרבותך החקירות בזה כדי שיתברר לך מי הכהו או ירצה בזה שכאשר תעשה הישר בעיני יי' לא יקרה בקרבך כמו זה החטא כי הזקנים יוכיחו העם ויקבלו כלם מוסרם ללכת בדרכי התורה הנה זה ביאור מה שיצטרך אל ביאור בזאת הפרשה.

(7) ספורנו דברים כא:ט

ואתה תבער – הנה האל יתברך יכפר כשלא תדעהו, ואתה אם תדעהו תבער קודם שיפעלו בו דיני שמים.

הצעה ראשונה: דברי משה

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְּקָרֵב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

הצעה שנייה: דברי הכהנים לזקנים

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְּקָרֵב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

הצעה שלישית: דברי הכהנים והזקנים לעם הנוכחים

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְּקָרֵב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

הצעה רביעית: דברי הכהנים והזקנים זל"ז (לכן בלשון יחיד)

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְּקָרֵב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

הצעה חמישית: דברי רוח הקודש

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ ה' וְאֶל־תִּתֶנּוּ דָם נָקִי בְּקָרֵב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':